

Povojni poboji in krivda

V Družini z dne 28. oktobra, 18. novembra in 25. novembra so se nekateri pisci dotaknili poveljnih pobojev v Sloveniji v letih 1945/46. Od vseh teh avtorjev najbolj izstopa v pretiravanju Jože Bartolj, zato bi rad opozoril na nekatere stvari. O poveljnih pobojih so pisali za širšo javnost v zagrebškem *Vjestniku* leta 1973; *Zaliv, Trst* (1974); *Naši razgledi* (1975); Sterle F., *Veliki finale na Koroškem ...*, 1976, itd. Dogodki pa so bili javna skrivnost že od 1945. Ali je kdo zato protestiral, ko je leta 1972 papež Pavel VI. sprejel Broza v Vatikanu? Je (!), tržaški nadškof A. Santin! Kaj pa v Sloveniji in slovenski kristjani?! Ali je katera ustanova (razumnik) izrazila pisni pomislek (odstopil?), ko je Univerza bila poimenovana po Kardelju (eden od glavnih odgovornih za poboje)? Leta 1988 se začne govoriti o spravi med tistimi, ki jih je nemogoče spraviti, to je živimi in mrtvimi. Nekaj se je tudi naredilo po pravni poti tako, da so končno besedo imeli sinovi bivših oznovcev, ki niso mogli, jasno, pljuniti na spomin lastnih staršev.

Po večletni raziskavi menim, da je najbolj verjetno število pobitih v Sloveniji v prvih šestih mesecih po »osvoboditvi« 40-50 tisoč ljudi (8.000 Slovencev). Dodati je treba še pokole okrog sedemsto ljudi iz Trsta, tisoč petsto iz Gorice, več kot tisoč pripadnikov nemške manjšine na Slovenskem; več tisoč ljudi že med vojno.

Končno leta 2000 nekdo izpriča:

»(...), 19. maja 1945, v angleškem štabu je bilo generalu Krenerju rečeno, da bodo zavezniki smatrali domobrance, ki bodo ostali v uniformah, za vojne ujetnike, tiste, ki se bodo preoblekli v civilno obleko, pa za begunce. Tega (...) Krener domobrancem ni sporočil. (...) 25. maja je Krener sprejel nekega domobranca, ki je ušel predaji komunistom (...) in ga je dal zapreti (...). Štab preimenovane Slovenske narodne vojske je začel izvajati nesmiselno mobilizacijo med civilnimi begunci, namesto da bi ukrepal ravno nasprotno in iz domobrancev napravil civiliste. Ta ukrep je brez vsakega dvoma dokazoval porazno inteligenčno stopnjo naših odgovornih oseb. (...) V soboto, 26. maja, (...) se je oglasil tudi sin bivšega ministra Ljotića, ki je videl predajo, pa se je Krener le norčeval iz njega in ga imel za »zmešanega« (...). Civilni člani NO prav tako niso verjeli takim pričevanjem (...). 27. maja (...) neki civilist, ki je videl predajo, se je vrnil v Vetrinj, pa tudi njemu niso verjeli. V ponedeljek, 28. maja, (...) so spet odšli k angleškemu poveljniku, gen. Murrayu (...). Murray se jim je izvijal in dvoumno odgovoril, da ne re, kam transporti odhajajo, je pa on odgovoren, da se opravijo (...) in bo moral uporabiti tudi silo, če bi bilo treba. Ne vem, kako so mogli iz tega pogovora naši predstavniki sklepati, da Angleži domobrancev res ne vračajo v Jugoslavijo«. (EILETZ, M., *Moje domobranstvo in pregnanstvo*, Celje, Mohorjeva družba, 2000, str. 162-163). Podobne navedbe je podpisanemu osebnostno izpričal bivši domobranec (eden od avtorjev zbirke *Tudi mi smo umrli za domovino*), še preden sem bral Eiletza.

Omenjena pričevanja pojasnjujejo, zakaj nobene od sprtih strani še danes ne zanimajo ne sodni ne zgodovinski procesi o tem največjem zločinu v zgodovini slovenstva. To niso bili zgolj »zmedeni časi«, ampak »nori časi«; mnogi izvajalci pobojev so bili hkrati pobijalci in žrtve, ki so bili dobesedno porinjeni v klanje in so zaradi tega pozneje imeli hude travme. Osebni napadi na nekatere udeležence (ne krivce!) teh pobojev kažejo na strahopetnost tistih, ki bi v pomanjkanju poguma, da bi se lotili »maršalov«, radi opravili s »kaplarji«. Ni mi tudi jasno, kdo naj bi bil sodnik (tožilec?) in kako naj se sproži kazenski pregon za dejanja, ki so se pred skoraj šestimi desetletji na veliko

dogajala v Evropi in, razen redkih izjem, vsa ostala nekaznovana. Zato se mi zdi pisanje o »genocidu« nad slovenskim narodom čisto natolcevanje. Za poboje po letu 1945 pa je podal dobro pravno analizo S. Klep v Družini 18. novembra 2001. Strinjam pa se s pisci, da je potrebno o teh dogodkih pisati, kar tudi sam počnem že vrsto let. Takratnih zablod pa prav gotovo ne bomo pojasnili s tem, da se z »inkvizicijskim« prstom kaže na neke domnevne odgovorne ljudi, kajti s tem se ustvarjajo samo nove krivice.

Dr. BORIS GOMBAČ, Ženeva

stva, ki že šestdeset let obtožuje tiste Slovence, pri katerih je strah pred komunizmom nemara živ še danes, pa ne pove, da je dejansko te druge - obsojene - kolaboracije kriv prav komunizem.

Resnično pravna razlaga o teh problemih in slovenstvu nasploh bi vendarle morala najprej pomesti pred lastnim pragom in obsoditi predvojno kolaboriranje komunistov z boljševiki in šele nato drugo - posledično, ko so se nekateri bolje obveščeni Slovenci zatekli k manjšemu zlu. Upoštevati je pač treba, da je komunizem v svetu po sedaj znani bilanci terjal 100 milijonov političnih mrličev, nacizem pa 25 milijonov.

Izgovor, ki se še vedno jemlje za rešilno slamico, da takratni vodilni komunisti, ki so pred vojno in med njo skrivaj hodili kolaborirati v Moskvo, za te zločine niso vedeli, ne more držati! Dokaz je tudi v tem, da je takrat rdeča smer komunistov obsodila frakcionarstva predvojni študentski klub »Njiva« in z njegovimi člani na razne podlage načine obračunala. Klub se je že leta 1936 ilegalno dokopal do podatkov »izkupička« mrtvih v obdobju »velike lakote 1932-1933«, ki jih je v SZ terjala kolektivizacija vasi. Njivaši so torej še pravočasno poskusili odvrniti naše rdeče kolaborante od takšnega komunizma, ki ga je že takrat obremenjevala številka šest milijonov mrličev, drugih sedem milijonov pa je bilo že stlačenih v gulage.

Le kdo izmed Slovencev, ki je vsaj malo za to tedaj vedel, se ne bi bal prav tega komunizma, s katerim so naši komunisti kolaborirali in ga nato skozi NOB na fin način uvažali k nam ter se končno prav zaradi te metode tajnosti za 45 let pri nas zasidrali? Zlasti pa se je strah širil na podeželju in med vernimi, saj so bili tudi tam prvi na udaru.

Naši komunisti so torej že zgodaj vedeli za deviacije Marxovih načel, ki sta jih izkriževala Lenin in Stalin. Še večja krivda pa je v tem, da niso odstopili od takšnega početja in ideologije takrat, ko se je avgusta 1939 Stalin zločinsko »spajdal« s Hitlerjem, saj je bila priložnost, da bi naša NOB ostala nemadeževana, dotedanja rdeča kolaboracija pa tako oprana.

Kolaboracija je torej kolaboracija; obe sta bili nečedni in sta še vedno vir našega kreganja. Vsekakor pa bi bilo tega manj, če se (rdeča) ne bi več zaničkala, (bela) pa tako in toliko časa obsojala.

RAJKO TOPOLOVEC, Ptuj

O pobojih in Krpanu

Dr. Boris Gombač se je oglasil iz Ženeve s pismom z naslovom Povojni poboji in krivda, kjer mi pripisuje izstopanje s pretiravanji o številu po vojni pobitih žrtev komunističnega nasilja. Teh naj bi bilo po pisanju nekaterih časopisov sredi svinčenih sedemdesetih (70!) let, kakih 40 do 50 tisoč, od tega 8000 Slovencev ... Ker gre za število, ki se zgodevinsko kar naprej ponavlja in vztrajno marginalizira zločin, ki je bil storjen, naj povem, da sem v svojih razmišljanjih izhajal iz števila žrtev (231), ki so dokumentirane in opisane v slovenjebištriskem rudniku.

Kar pa se drugih števil tiče, naj navedem morda nekaj bolj sveže podatke, ki so zapisani v Farnih spominskih ploščah. Do sedaj sta izšli dve knjigi o zamolčanih žrtvah, ki nimajo svojega groba in se jim odreka pravica do mrliškega lista. V 156 župnijah je evidentiranih 8910 žrtev, ki so bile pobite po 9. maju 1945. Slovenskih župnij je okoli 900, skupno naj bi jih obdelali 280, tako da smemo pričakovati, da bo vseh slovenskih popisanih žrtev revolucionarnega divjanja po »osvoboditvi«, še enkrat toliko. Tako govorijo podatki, ki niso bili objavljeni leta 1973 v zagrebškem Vjestniku ..., ampak za njimi stojijo popisovalci in evidenčni listi.

Pravno o genocidu lahko govorimo, ko je bil izvršen zločin nad neko skupino zaradi političnih, verskih, nacionalnih ... vzrokov. Če ni bil ukaz (maršalov?) o likvidaciji tolikšnega števila vojni ujetnikov genociden, potem lahko to besedo črtamo iz slovarja in spomina.

Kar pa zadeva obsodbe in kazanje s prstom, ki povzroča nove krivice, naj navedem samo primer obsodbe nekdanjega domobranca Vinka Levsteka, kateremu je bila lani izrečena sodba, za dejanje, ki naj bi ga storil »pred skoraj

šestimi desetletji«. To se do sedaj ni zgodilo še z nobenim revolucionarjem, čeprav zdaj nekatera imena krvnikov poznamo! Se pa z dr. Gombačem popolnoma strinjam, da je potrebno obsoditi nekdanji komunistični sistem na čelu z maršalom, ki je 45 let vladal na kosteh in represiji nad svojimi nasprotniki.

Pa še beseda o Martinu Krpanu, katerega lahko vsak bere, kot mu leži in njegov estetski okus dopušča. Naj povem le, da je Josip Stritar o Krpanu leta 1874 zapisal, da gre za posrečeno »burko«, v kateri Levstik ni hotel slikati slovenskega ljudstva. Anton Slodnjak je že v tridesetih letih zapisal, da je bil Krpan kmečki tibotapec, ki po opravljenem poslu, ki ga ne zmore noben dunajski velikaš, zavrne ponujeno cesarično in za svoje delo zahteva gmotno plačilo. Težko bi torej jaz razvednotil Martina Krpana, kot mi zamerita Branko in Vlasta Klander, pa še Miha Naglič v Delovi Sobotni prilogi. In ker smo že pred kratkim dobili leksikon o slovenskih literarnih junakih, naj povem, da je ista založba pred tremi leti izdala knjigo svojega urednika Aleksandra Zorna z naslovom Nacionalni junaki, narcisi in stvaritelji, kjer je podoba literarnega (anti)junaka Martina Krpana dokumentirana in ponujena v osebni razmislek!

JOŽE BARTOLJ, Ljubljana

Žalostna obletnica

Minilo je 50 let od zločinskega dejanja. Zažig nadškofa Vovka na novomeški postaji me spominja na dogodek, ki se je zgodil v tistem času v Črnomlju.

Prvič sem videl nadškofa Vovka v maju 1946, ko sem šel k birmi. Ljubljana takrat ni imela škofa, zato je po Beli krajini birmoval zagrebški pomožni škof Josip Lach. Spremljal ga je generalni vikar Anton Vovk, ki je na vse birmance napravil nepozaben vtis. Bil je markantna osebnost. Dan pred birmo smo imeli spraševanje in to je opravil on.

Drugič sem ga videl nesrečnega leta 1952. Takrat je šel k birmi moj mlajši brat Vinko (sedaj župnik v Zagradcu). Bilo je maja. Takrat sem delal v mestni pekarni, dober kilometer od naše hiše, ki je blizu črnomaljske železniške postaje. Vsako noč sem začel ob enih. Tako je bilo tudi tisto noč s petka na soboto. V soboto naj bi prišel z vlakom nadškof Vovk, v nedeljo pa naj bi bila birma. Ko sem šel ponoči na delo, je bil Črnomelj preplepljen z žaljivimi plakati. Vsebina je bila pač v stilu komunističnih manir tistega časa: klerofašist, izdajalec in podobno. Ni mi dalo miru, šel sem na železniško postajo. Tudi ta je bila preplepljena s sramotilnimi plakati. Začel sem jih trgati - od postaje do konca mesta. Potrgal sem vse, kar sem videl. V soboto dopoldan se je pripeljal nadškof Vovk. V pekarno pa je prišel miličnik in mi sporočil, naj se oglašim na Mestnemu ljudskemu odboru. Takoj sem posumil, za kaj gre. Sprejel me je predsednik, znan komunist in spomeničar. Komaj sem vstopil, je začel vpiti name, da sem »farovski podrepanec in izdajalec«. Bil sem tiho. Pozneje sem zvedel, da me je videl in zatožil nekdo, ki se je v poznih urah sprehajal po mestu. Seveda ga sam nisem opazil. Takratni predsednik mi je zagrozil, da ne bom dolgo v pekarni, češ za izdajalce ni kruba v partizanski Beli krajini. Res so me ob prvi priložnosti odpustili. Upravnik, znan komunist in likvidator, mi je rekel: »Ti ne moreš tukaj delati.« Takrat sem zapustil dom, Črnomelj in Belo krajino. Pripomniti moram, da je bil komunistični teror najhujši v Beli krajini. To dežlico so si lastili kot »zibelko partizanstva«. Tako so tudi po vojni bili na vseh oblastnih položajih stari komunisti, znani kot nekdanji brezdelneži in primitivci. Bela krajina je začela napredovati šele s prihodom nove generacije.

Seveda sem bil drugi dan, v nedeljo, pri maši. Z odprtimi usti sem poslušal nepozabno pridigo. Na prižnici je bil birmovalec, škof Vovk. Govoril je o sv. Moniki in sv. Avguštinu. Takrat ni bilo zvočnikov, vendar je škof s svojim mogočnim glasom zapolnil vso cerkev. Na vratu je imel obvezo, posledico novomeškega zažiga. Vse nas pa dogodki v Novem mestu opozarjajo, kaj je komunizem. Priporočajmo se božjemu služabniku Vovku, da bi nas obvaroval pred zločinskimi režimi.

ALOJZ DRAGOŠ, Ljubljana

Preganjanje redovnic

V 6. številki Družine sem z zanimanjem prebrala članek o preganjanju redovnic po drugi svetovni vojni. Zares so bile takrat najbolj prizadete redovne sestre, naperjenost oblasti proti Cerkvi pa smo usodno čutili tudi nekateri, ki smo se takrat znašli v nastalem položaju. Izjava takratnega oblastnika, da imajo dovolj civilnega osebja, ki bo opravljalo delo v bolnišnicah, je bila namreč zelo daleč od resnice. V splošni bolnišnici v Ljubljani in najbrž tudi v drugih slovenskih bolnišnicah je nastala nepremostljiva vrzel, ko so jih sestre morale zapustiti. Medicinskih sester in bolničark je tako primanjkovalo, da je bilo redno delo nemogoče. Iskali so rešitev in jo našli, zelo brezobzirno: v marcu in aprilu 1948 so v delovni proces potegnili dijakinje srednje šole za medicinske sestre, ki so bile šele v drugem letniku, in bolničarke iz enoletne šole, ki tudi še niso dokončale šolanja. Dekleta smo dobile dekrete, kje in kdaj moramo nastopiti službo. Ugovora ni bilo. Bile smo prestrašene in nesrečne, saj je kazalo, da šolanja ne bomo mogle nadaljevati in bomo tako ostale brez dokončane šole. Na prošnje sester v šoli in naše »moledovanje« so spet našli rešitev: dopoldne v službo, popoldne v šolo, ponoči učenje! Stare smo bile šestnajst in sedemnajst let! Ob vsem nismo trpele samo me, trpele je tudi drugo zdravstveno osebje, zdravniki in bolniki, saj smo bile utrujene in preobremenjene.

Tako je torej takratna oblast reševala zagato, ki jo je povzročila njena nestrpnost in sovraštvo.

V. P.

Kolaboracija zaradi kolaboracije!

Odkar se o komunističnih zločinih, ki so se zgodili v prejšnjem režimu, lahko glasno govori, še živenci sokrivci zanje iščejo opravičilo v kolaboraciji, kar v slovenščini pomeni sodelovati s kom, zlasti s sovražnikom. To besedo smo slišali in tudi brali v Večeru 14. 1. 2002, ko se je v spomin na partizanske Dražgoše predsednik države dotaknil »dveh velikih grehov«, ki ležita na dušah Slovencev - medvojnega oboroženega kolaborantstva in greha povojnih zunajsočnih pobojev. Dejal je: »Povojna oblast jih ne bi smela zagrešiti in jih ne dopustiti. Zanje ni opravičila. So zločin, kot je zločin kolaboracija.«

Najprej je treba reči, da sta bili v polpreteklem obdobju pri nas dve kolaboraciji, in sicer ta druga z Nemci, ki se venomer omenja in javno obtožuje, in tista prva rdeča kolaboracija, o kateri se še danes javno ne govori. Kolaboriranje z Nemci je nastalo prav zaradi nje, saj je posledica strahu tistih Slovencev, ki so že tedaj izvedeli za zločine komunizma v SZ, katerega ideje so naši rdeči kolaboranti k nam tajno uvažali. Nibče od teh privržencev rdečega kolaborant-

DRUŽINA
3.3.2002

DRUŽINA 3.3.2002

10.3.2002

Krivda?!

V Družini 8 je bilo 24. februarja 2002 objavljeno pismo nekega bralca, kjer je ta nanizal vrsto nesmislov in krivičnih očitkov na različne naslove. Počakal sem en teden, ali bo kdo odgovoril na najhujšega med njimi. Ker se to ni zgodilo, sem prisiljen na kratko odgovoriti spodaj podpisani.

Pisec je citiral iz knjige M. Eiletza *Moje domobranstvo in pregnanstvo* in omenil nekega domobranca, ki naj bi mu povedal podobno obtožbo domobranskega vodstva v Vetrinju, ki naj bi vedelo za vračanje domobrancev v roke partizanom, pa vračanja ni zaustavilo.

Ti očitki se občasno pojavljajo ves čas od tragičnih dogodkov naprej. Temeljijo na nekaterih indicih, iz katerih bi se lahko sklepalo, da je domobransko vodstvo res ves čas vedelo za vračanje in da tega ni preprečilo. Omenja se Ljotičev sin, ki se je rešil in vrnil v taborišče v Vetrinju že 26. maja. V naslednjih dneh so se različni predstavniki obračali na angleško vodstvo, ki jih je vse po vrsti odslavljalo z lažnimi zagotovili, da domobrance v resnici vozijo v Italijo. Šele vrnitev zdravnika dr. Janeza Janeža 30. maja in še nekatera druga preverjanja so dokončno potrdila kruto resnico, da Angleži pod zaveso grobih in ciničnih laži opravljajo umazano delo.

Tu nimamo dovolj prostora, da bi razpravljali, zakaj se je, kljub jasnemu opozorilu o vrnitvi, zadnji dan odločilo za vrnitev še 500 domobrancev.

Če je do neke mere treba razumeti bolečino preživelih ter njihovo iskanje krivde na različnih straneh, pa je težko razumeti mnoge druge, ki ponavljajo zgodbo o (so)krivdi domobranskega vodstva v Vetrinju. Pri tem ne gre izključiti tudi zlonamernosti s temi očitki.

Domobransko vodstvo v Vetrinju je bilo v neizmerno težkih razmerah. Za njimi je bila neka vojna, ki jo je izsilila (v pogojih okupacije) komunistična revolucija. To vojno so, tudi zato, ker je bila izsiljena, pravkar izgubili. Umakniti so se morali iz domovine v tujino. Tako kot med vojno so tudi zdaj računali na Anglo-Američane. Kdo bi si lahko tedaj zamislil, da so Angleži sposobni takšnega zločinskega izdajalskega dejanja?

Danes je drugače, saj vemo tako rekoč vse. Vemo, kakšno vlogo je kdo igral, vemo za grdo vlogo angleškega vojaškega vodstva tiste tragične dni, vemo, kam so v resnici odvažali domobrance in civilne begunce, in vemo seveda, kaj je potem sledilo. Takrat tega ni nihče vedel. Po bitki je pač lahko biti general. Tudi če kdo danes reče, da so bili indici in da bi se moralo bolj dosledno preverjati vse, tudi zaradi konstelacije zavezniških sil, je to še vedno lahko le lahkotni očitek za nazaj.

Potem ko se je domobransko (in politično) vodstvo znašlo v Avstriji, pod pričakovano zaščito Angležev, je to vodstvo, zaradi novih okoliščin, nosilo še večje breme odgovornosti za svojo vojsko. V razmerah, v katerih se je naenkrat znašla ta vojska, je obstajala velika nevarnost, da razne dezinformacije povzročijo dodatno demoralizacijo. Tej bi sledila panika, dezertacije, skratka težko obvladljiva zmeda. Še enkrat: kdo je takrat vedel, da se bodo stvari odvile zelo tragično! Prav zato, ker mi danes to vemo, moramo zelo paziti, da z očitki nismo krivični, da smo realni in precizni in da jih, če že, naslavljamo na prave naslove. Mimogrede, predsednik Narodnega odbora dr. Joža Basaj je takrat z vrnitvijo izgubil dva svoja sinova. Če bi zarota oziroma vedenje o tem, kaj se dogaja, res obstajalo, bi svoja sinova zanesljivo rešil. Sicer pa je ta »argument«² z Basajem odveč. Nobene zdrave razumske logike ni, da je kdorkoli od domobranskega vodstva sodeloval v angleški zaroti.

Bolečino preživelih ter nekatere očitke, ki so jih ti naslavljali na svoje vodstvo po vojni, lahko razumemo, zlonamernosti drugih pa ne smemo razumeti in ji ne dajati potube. Prevelika tragedija se je zgodila in preveliko krivdo nosijo slovenski komunisti (ter nekateri Angleži), da bi to krivdo zdaj po krivici drobili tudi na tiste, ki si je ne zaslužijo. Tudi če so preživeli (npr. domobranski poveljnik Krenner), je bilo njihovo življenje uničeno.

Isti pisec pisma je naslovil očitek tudi na slovenske kristjane, zakaj v komunistično-udbovskem režimu niso protestirali zaradi različnih stvari. Pa menda ne misli resno?

IVO ŽAJDELA, Ljubljana

Poboji – krivda

V osmi številki Družine je nanizal dr. Boris Gombač iz Ženeve nekaj pogledov, ki vsebujejo znane spornosti ali pa so celo ponavljanje tega, kar razlagajo dubovi KPS. Nekaj poudarkov: nihče da ni protestiral ob obisku Tita leta 1972 pri papežu, nihče se ni zganil proti imenovanju Univerze po Kardelju, Angleži na Koroškem so dali vedeti, da bodo preoblečene domobrance imeli za civiliste, oblasti v povojni Evropi pri drugih ljudstvih so enako ravnale kot pri nas, o povojnih pobojih naj bi le pisali in ne ukrepali.

Dr. Boris Gombač verjetno ni živel v domovini, ker očitno ne pozna dovolj razmer in si seveda ne predstavlja posledic za tiste, ki bi ugovarjali ob Titovem obisku pri papežu. Nestrinjanje bi zahtevalo utemeljitev. Ta pa bi bila kljub vsej pravičnosti in utemeljenosti za protestnike usodna: oblast ne bi trpela razlage, da bi se moral vrhovni partijski veljak podati na pot Miloševičeve smeri, ki je tedaj vodila v Nürnberg. Manj sporno je imenovanje Univerze po Kardelju. Ta ustanova je bila povsem uglašena s cilji KPS oziroma je bila eno njenih orodij. Tvorno je sodelovala pri maličanju slovenske zavesti, ko je bilo v tej doktrini sovraštvo do odstranjenih ljudi in miselnosti, ki je pritajena ostala v ljudeh, povzdignjeno v največjo vrlino ter imela (in še vedno ima) zasluge za to, da je sprejemljiva samo tista zgodovina, ki jo izkazujejo in utrjujejo gozdovi marmorja in brona in ki se še vedno podaja v šolskih učbenikih.

Nesmiselno je sklicevanje na dano besedo zaveznikov na Koroškem pri obljubi, da bodo preoblečene domobrance imeli za civiliste. Dovolj pričevanj imamo, ko so partijski oboroženci ob spremeljavi angleške vojske iskali po begunskih taboriščih preoblečene domobrance. Da se je angleška vojska na Koroškem izkazala bolj vdana zvijači kot doslednostim pri svojih zagotovilih, ne gre zgubljati besed.

Ravnanje oblasti s sodelavci zavojevalcev v povojni Evropi je z razmerami pri nas neprimerljivo.

Dr. Gombač skorajda izenačuje žrtve s storilci zločinov, ker da so imeli ti pozneje hude psihične travme. Ta ugotovitev je skorajda neresnična. Nasprotno! Pri vsem grozovitem obsegu množičnega odstranjevanja, ki je bilo izvedljivo ob organiziranosti velikega dela vojske OF, je zaskrbljajoča opaznost ravno v tem, da so ti poboji, izvedeni na najbolj okruten in ponižujoč način, pustili pri udeležencih tako malo ali skoraj nič travmatičnih zaznav. Prej kot to je pri pripadnikih vojske OF (na terenu) zaznati zagnanost, v kateri ni kakega obžalovanja. Pred približno petnajstimi leti je tedanji predsednik ZB javno obžaloval, da so jih takrat še premalo pobili. Če je kdo že omenjal udeležbo, se je obnašal tako, kot se je obnašal pripadnik ZB na dražgoškem slavlju ob znani spornosti.

Dr. Gombač piše o norih in zmedenih časih. Treba pa je seveda govoriti o zmedenih in norih ljudeh. Žal pa je nekaj te zmedenosti v slovenskem prostoru še vedno opaziti. Kaj bi ne bilo za zdravega duha neke narodne zavesti čudno, če že ne nesprejemljivo, da isti ljudje, ki so toliko časa zatirali človekove svoboščine, danes z najvišjih oblastnih vrhov oznanjajo, kakšne vrednote to so? In da to počno isti ljudje v nespremenjeni organizaciji, ki so bili prej v prvi vrsti v borbi za utrditev ljudskih stisk (ZB!). Nekaj take zmedenosti je zaznati tudi pri dr. Gombaču, ko priporoča le pisanje o neprijetni preteklosti, odklanja pa ukrepanje. Pri pisanju seveda naj ne bi prizadeli načrtovalcev in izvajalcev slovenske pogubnosti, čeprav ima tako pisanje zgolj tehtnost mnjenja posameznika. Ali si lahko predstavljamo, s koliko večjo zagrenjenostjo bi umirali tisti na dnu brezen ob (tudi Gombačevem) spoznanju, da še po 57-ih letih, kljub razglašeni pravnosti, oblast ne bo prevzela v pretres organizacije in ljudi, ki so izvedli to pogubnost? In to z nadvse čudno razlago, namreč da bi pri tem ne prihajalo do novih krivic. Očitno se tudi dr. Gombač nagiba k spoznanju, da so najhujša iztirjenja sprejemljiva, če že ne dopustna, le da mora imeti izvajalec potem dovolj moči in časa, ko z dolgoletnim terorjem prestraši ljudstvo v toliki meri, da to sprejme strah, utesnjenost, občutek brezpravnosti in nemoči za stalnice svojega življenja.

FRANC BLATNIK, Ljubljana

Povojni poboji in krivda (II.)

Na moje prvo v pismo v Družini mi gospodje Bartolj, Blatnik in Žajdela odgovarjajo po »domače«, brez argumentov in mi očitajo »trditve« o dogodkih, o katerih postavljam zgolj vprašanja in na katera še vedno nisem dobil odgovorov. Določeni »moji nesmisli« pa niso nič drugega kot pričevanja neposrednih udeležencev (Eiletza) in bi se morali tisti, ki mi očitajo »zmedo, nesmisle itd.«, obrniti na pravi naslov in predvsem pravočasno. Žajdela zapade tudi v protislovje, ko meni očita »nesmisle in krivične očitke«, samo par stavkov za tem pa tudi sam delno potrdi Eiletzevo pisanje, ko se sprašuje »(...) zakaj se je kljub jasnemu opozorilu o vrnitvi zadnji dan odločilo za vrnitev še 500 domobrancev«. Kar se tiče travm pobijalcev, gospodu Blatniku priporočam članek Žajdela, I./Sever, J. »Slovenci pod zemljo« (Mladina, 30. 10. 1990). Kot dopolnitev svojega prejšnjega pisanja navajam podpisano (!) pričevanje domobranca, ki je tudi sam čakal na pobjo:

»(...) Zakulisna pogajanja o vrnitvi domobrancev in civilistov so se začela 18. maja 1945 (...). Pogajanje za domobrance je vodil polkovnik Krenner z dvema oficirjema, za Odbor narodne rešitve (ONR) pa duhovnik Kette s svojo skupino. (...)

Skrivna pogajanja so ti pogajalci večini ONR zamolčali. Verjetno bi še naprej molčali, če se Odboru ne bi pojavil sin Ljotića, ki je iz transporta pobegnil, ki je bil prek Podrožce 22. maja vrnjen v Jugoslavijo. Povedal je, da Srbe vračajo v Jugoslavijo. Hkrati se je v Odboru pojavil tudi slovenski železničar z isto novico. Oba so obdolžili za komunistična provokatorja in jih brutalno izgnali iz taborišča. (To mi je osebno povedal Ljotić ob blagoslovitvi križa njihovemu soborcu pod vasjo Setnik, 1995 leta)

To je bil najverjetneje povod, da so pred dnevom vrnitve, 23. maja, le obvestili o vrnitvi domobrancev celotni Odbor. Odbor se je razdelil v dve skupini: pogajalska skupina je zahtevala, da se o vrnitvi v Jugoslavijo zamolči: da se jih vrne čim več, sicer bo ostala Slovenija brez katoliških mož in fantov; če se razbežijo, bodo za Slovenijo za vedno izgubljeni.

Druga skupina, ki jo je vodil Matija Perme, je zahtevala, da je treba domobrance takoj obvestiti, naj se razbežijo, ker jih zanesljivo čaka samo še smrt. Zahtevala je, da se pri prvi jutranji maši domobrancem pove, organizira kolektivni upor ali masovni pobeg. Prepiri za in proti so trajali celo noč. Skupini, ki je hotela zjutraj domobrance obvestiti, so to fizično preprečili. Odgnali so jih v šotor in zastražili. (...) Matija Perme se je leta

1970 vrnil iz ZDA. (...) Večkrat me je prosil, dobessedno, (...), če je kdaj mogoče, povej in napiši resnico in samo resnico o tem zločinu in sramotni izdaji, o kupčiji za duše in telesa slovenskih domobrancev!» (Ljubljana 28. 1. 2002, podpis)

Na eni strani imamo tako pričevanja neposrednih udeležencev morije, na drugi strani pa trditve tistih, ki – rojeni globoko v povojnem obdobju – nam dopovedujejo, da »nobene zdrave razumske logike ni, da je kdorkoli od domobranskega vodstva sodeloval v angleški zaroti«. Ker ne moremo prek tednika Družina voditi polemike, predlagam omenjenim gospodom, da vsi skupaj organiziramo simpozij, na katerem bo vsak od nas povedal lastno mnenje.

dr. BORIS GOMBAČ, Ženeva

v demokratičnih državah veljavnimi – mejami zakonitosti. Je mogoče g. Štuhec svojo žrtev ovadil policiji, tožilstvu ali drugim državnim organom? Mu ima očitati škodljivo ravnanje do Cerkve? O tem je presodil Sveti sedež, ki je dal soglasje k imenovanju. Torej naj teža meril krščanskosti velja najprej za g. Štuheca, ko bo v želji po lastni opaznosti izbiral nove žrtve.

MARTA REBERC, Jelšane

Krivda? (2)

Pisanje Borisa Gombača iz Ženeve v Družini 24. 2. 2002 pod naslovom *Povojni poboji in krivda* je bilo izrazito zlonamerno do domobrancev in Cerkve. Kolikormi je omejeni prostor dopuščal, sem mu na eno od skrajno spornih trditev odgovoril. V svojem odgovoru 14. 4. 2002 Gombač nadaljuje s skrajno spornimi (»rekla kazala«) očitki.

Uvodoma je zapisal, da sem mu odgovoril »po 'domače', brez argumentov« in dodal, da je postavljaj »zgolj vprašanja«, na katera še vedno ni dobil odgovora. Tisto »po domače« se mu je verjetno zapisalo, saj bi mu enak »očitek« kdo lahko vrnil. Odgovori na njegova »vprašanja« pa so seveda lahko samo takšni, kot so ta »vprašanja«. Če so vprašanja nekompetentna in za nameček še povsem odkrito zlonamerna, potem tudi odgovori ne morejo biti dovršeni.

Sklicuje se na »pričevanja neposrednih udeležencev (Eiletza)« in nam dopoveduje, da bi se morali obrniti nanj in »predvsem pravočasno«. Pravočasno?! Kam pa naj bi se obrnili? O tistem Eiletzevem pisanju, ki ga je navedel, pa naslednje. Gre za čisto špekuliranje. Žal nimamo prostora, da bi vse vzroke za stanje, ki je to špekuliranje povzročilo, tu navajali. Tisti očitek Krennerju, da je zavestno predal svojo vojsko v smrt, je seveda sam po sebi skrajno absurden. Zgodbe o Ljotiću in še nekaterih, ki se jim je uspelo rešiti in priti nazaj v Vetrinje, so seveda pretresljive. Toda obravnavati jih je treba v kontekstu takratnega izjemno težavnega in zgoščenega dogajanja. Vsaka vojska, ki bi bila v takšnem položaju kot takrat Krennerjeva, bi v takšnem primeru ravnala podobno. Mi danes vemo »vse«, predvsem to, kaj se je zgodilo pozneje. Nam je zato »lahko« deliti očitke in iskati krivce – tudi tam, kjer jih ni. Toda s takšnim početjem, kot je tudi Gombačevo, delamo nekaterim veliko krivico, saj ne upoštevamo mnogih pomembnih detajlov takratnega dogajanja, ne upoštevamo takratnih omejenih informacij, ki so jih akterji imeli.

Tisti navedeni Eiletzev del ni pričevanje iz prve roke, ampak je konstruirano sklepanje na osnovi nekaterih podatkov. Ker pa manjka cela vrsta drugih podatkov – zakaj jih »zgodba« ne vsebuje, lahko le domnevamo – in ker se je o tistih tragičnih dogodkih veliko pisalo, danes vemo o njih kar precej. Verjetno se Gombač zaveda, da je na krivične očitke težko odgovarjati, zato je tako suvereno vztrajen. Toda celota njegovega pisanja, z izrazitim zlonamernim nabojem, ter množica nenatančno navedenih špekulativnih »vprašanj« (v resnici hudih očitkov) mu odvzemata večjo vrednost. Če bi res hotel razčistiti kakšne nejasne mu zadeve, bi pisal drugače; ne tako dosledno v odklonilnem duhu.

Očita mi »protislovje« v mojem odmevu in celo zapiše, da sem tudi sam »delno potrdil« Eiletzevo pisanje (ko sem omenil zadnji dan vračanja). Seveda ni nobenega protislovja in nobenega potrjevanja Eiletzevih bolečih iskanj krivde. Žal tako kot pri Gombaču: iskanj krivde na napačnih naslovih.

Posebej zanimivo (zame seveda, za bralce verjetno manj) je Gombačevo nadaljevanje pisma, ko navaja za »dopolnitev svojega prejšnjega pisanja« »podpisano (!) pričevanje domobranca«. Najprej, ta »dopolnitev« je brez prave vednosti, saj je avtorja tega »pričevanja« preprosto zamolčal. Zakaj, lahko le ugibamo. Če bi imel s svojim pisanjem dobre namene, bi ime zapisal. Saj ni nobenega razloga, da ga ne bi. Zato lahko utemeljeno posumimo, da je ta njegov »pričevalec« konstrukt.

Še enkrat sem šel skozi kar obsežno literaturo o vetrinjskih dogodkih, pozanimal sem se pri kakšnem

odmevi, predlogi

5.5.2002 str. 21

redkem še živem udeležencu dogajanja (pogovorov) v Vetrinju in nikjer ni niti sledi o čem takim, o čemer govori Gombačev »pričevalec«. Mimorede: Ljotić se je vrnil v Vetrinje v noči na 27. maj, zato je »23. maj«, ki ga omenja Gombačev »pričevalec«, neresničen. Kot je neresničen tudi omenjeni 22. maj (srbsko skupino so namreč vrnili 24. maja). Če že o nečem danes pišeš v javnosti, navajaj vsaj točne datume, še posebej, ko gre za neštetokrat navajane datume oziroma dogodke.

Zgodbica o »zamolčevanju« oziroma celo prepreditvi obveščanja domobrancev je iz trte izvita. Glede na to, da je bilo o vetrinjskem dogajanju zelo veliko napisanega in objavljene-ga (npr. knjiga Vetrinjska tragedija) in ker so nekateri v svoji neskončni bolečini iskali krivdo tudi na nepravi strani, je praktično nemogoče, da takšen podatek, kot ga omenja Gombačev »pričevalec«, ne bi bil že zdavnaj objavljen in razbobnan.

Ker pa je nasploh Gombačev namen, kako domobransko vodstvo (in Cerkev v prvem pismu) čim bolj očr-niti, ga očitno dejstva (oziroma laži) ne zanimajo preveč.

Na koncu je Gombač zapisal, da imamo na eni strani »pričevanja neposrednih udeležencev morije«, na drugi pa trditve tistih, ki smo »rojeni globoko v povojnem obdobju«. Najprej, »neposredni udeleženci« česa so tisti, ki jih Gombač navaja, ali »morije«, kot je zapisal, ali vseh tistih pogovorov, odločitev, okoli katerih podaja tako uničujoče špekulacije. Drugič, žal je od takrat minilo 57 let in le s težavo se še najde kdo, ki je bil takrat blizu dogajanjem in ki bi vedel iz prve roke kaj povedati. Imamo pa kar precej raznega pričevanjskega gradiva, žal je močno pomešano s čustvenim pristopom, ki ga je porodilo globoko razočaranje. Toda poštena in zdravorazumska analiza vsega tega gradiva nam vendarle stvari postavlja na pravo mesto. Govoriti danes o nekakšni zaroti, zavestnem in naklepnem (npr. Krennerjevem) sodelovanju pri vračanju v komunistično klavnico, je preveč očitno zlonamerno.

V režimu so komunisti in Udba prek svojih pisunov v medijih kleve-tali svoje žrtve. Zakaj je zdaj Gom-bač stopil v to igro? Na koncu predla-ga »organiziran simpozij«, na kate-rem »bi vsak od nas povedal svoje mnenje«. Ali za tem predlogom stoji želja – zdaj, ko je sam v visoko nakladni Družini izstrelil svoje puščice –, da na »napad« oziroma diskredi-tacijo ne bi bilo odgovorjeno? Kaj pa naj bi se pogovarjali »za gostilniško mizo«? Saj obstaja veliko gradiva, na osnovi katerega si lahko vsak, ki mu je za pošten pogled na svet, izdelal dokaj razvidno podobo.

Ve se, kdo so glavni krivci za re-volucijo in za tragedijo protirevolu-cije. Iskati danes neke (so)krivce pri ljudeh, ki so morali žrtvovati vse in bili na koncu uničeni, je vendarle malo preveč.

IVO ŽAJDELA, Ljubljana

Pripis uredništva: S tem prispevkom zaključujemo polemiko o kriv-di za poboje.